

Юридична етика у сфері юридичних знань*Кацавець Руслан Сергійович¹*

Опубліковано	Секція	УДК
30.01.2025	Право	343.101

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17759571>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Професія юриста – соціально значуща, високоморальна, оскільки пов'язана із державою і правом; охоплює всі сфери життя суспільства; наділена владними повноваженнями; спрямована на вирішення нестандартних юридичних ситуацій, що не мають виходити за межі права. Тож етика – безперечна. Етика юриста охоплює загальні моральні принципи; особливі вимоги, виходячи з окремих видів юридичної діяльності; включає своєрідний етикет-правила, культуру поведінки. Теоретичні положення та висновки вчених стали підґрунтям для розвитку етичних знань у юридичній сфері. Специфіка кожної науки відображається у баченні реальності, взаємозв'язках між явищами дійсності і низки законів. Так теорія повинна будуватися на встановлених і перевірених фактах; передбачати можливість її перевірки, логічне доведення.

Ключові слова: етика, наука, знання, юрист, вимоги, право, законність, мораль, принципи, захист.

Legal ethics in the field of legal knowledge

Annotation. Legal activity occupies a key place in ensuring the functioning of the rule of law, because it is aimed at the implementation and protection of human rights and freedoms, compliance with the rule of law and justice. At the same time, the effectiveness of a lawyer's work is determined not only by the level of professional knowledge, but also by moral qualities, the ability to act responsibly, impartially and humanely. That is why legal ethics is becoming an integral element of the professional training and practice of lawyers. In modern conditions of growing social tension, rapid social changes and increasing complexity of legal relations, the importance of ethical norms in the legal sphere is growing especially noticeably. The ethics of a lawyer forms internal imperatives of behavior, determines the norms of interaction with clients, colleagues, society and the state, contributes to the establishment of high standards of legal culture. Awareness of the relationship between law and morality, the ability to make informed decisions, adhering to ethical principles, is the basis of the professional competence of a lawyer. That is why the analysis of the essence of legal ethics, its features, functions and role in the formation of professional behavior of lawyers is necessary for a deeper understanding of the specifics of legal activity and increasing the level of legal culture in society.

Thus, the article sets the task of analyzing the relationship between law and morality, revealing the importance of ethical principles in the process of making legal decisions, characterizing the requirements for the behavior of lawyers in a professional environment and outlining the risks of professional degradation if ethical norms are ignored. The article is aimed at deepening the

¹ Кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права ВНЗ «Національна академія управління», м. Київ

understanding of the importance of legal ethics as a factor in increasing the level of legal culture and ensuring justice and trust in legal relations.

The profession of a lawyer is socially significant, highly moral, closely connected with the state and law; covers the entire sphere of social life; endowed with powerful repetitions; aimed at solving non-standard legal situations that do not go beyond the boundaries of the law. Therefore, ethics are indisputable. The ethics of a lawyer covers general moral principles; special requirements based on individual types of legal activity; includes a kind of etiquette rules, a culture of behavior. Theoretical provisions and conclusions of scientists have become the basis for the development of ethical knowledge in the legal sphere. The specificity of each science is reflected in the vision of reality, the relationships between the phenomena of reality and a number of laws. Thus, a theory must be based on established and verified facts; it must provide for the possibility of its verification, logical proof.

Keywords: Ethics, science, knowledge, lawyer, requirements, law, legality, morality, principles, protection.

Вступ

Постановка проблеми. Юридична діяльність посідає ключове місце у забезпеченні функціонування правової держави, адже саме вона спрямована на реалізацію та захист прав і свобод людини, дотримання законності та справедливості. Водночас ефективність роботи юриста визначається не лише рівнем професійних знань, а й моральними якостями, здатністю діяти відповідально, неупереджено та гуманно. Саме тому юридична етика стає невід'ємним елементом професійної підготовки та практики правників. У сучасних умовах зростання соціальної напруги, швидких суспільних змін та збільшення складності правових відносин значення етичних норм у юридичній сфері зростає особливо відчутно. Етика юриста формує внутрішні імперативи поведінки, визначає норми взаємодії з клієнтами, колегами, суспільством і державою, сприяє утвердженню високих стандартів правової культури. Усвідомлення взаємозв'язку між правом і мораллю, уміння приймати виважені рішення, дотримуючись етичних принципів, становить основу професійної компетентності юриста. Саме тому аналіз сутності юридичної етики, її ознак, функцій та ролі у формуванні професійної поведінки правників є необхідним для глибшого розуміння специфіки юридичної діяльності та підвищення рівня правової культури в суспільстві.

Таким чином у статті ставиться завдання проаналізувати взаємозв'язок права і моралі, розкрити значення етичних принципів у процесі прийняття юридичних рішень, охарактеризувати вимоги до поведінки юристів у професійному середовищі та окреслити ризики професійної деградації за умови ігнорування етичних норм. Стаття спрямована на поглиблення розуміння важливості юридичної етики як чинника підвищення рівня правової культури та забезпечення справедливості й довіри у правових відносинах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оригінальні думки знаходимо у літературних джерелах вчених щодо юридичної етики, як науки про систему етичних вимог до професійної діяльності юристів.

Приміром, визначення етики юриста «як науки про внутрішній імператив службового обов'язку, який створює передумови та мотиви вибору юристом норм поведінки у юридичній діяльності, про формування власних норм для кожної ситуації зокрема». Наголошується на правовій культурі юриста, яка обумовлює прийняття індивідуальних рішень як у побуті, так і на роботі.

Інше твердження, що юридична етика – це галузь юридичної науки, яка узагальнює систему знань про мудрість спілкування та мистецтво прийняття правильного рішення у юридичній діяльності, тобто, наука про пошук атмосфери досягнення необхідного, істинного результату у спілкуванні юриста як з колегами, так і з тими, кому він надає професійні послуги та кого повинен обслуговувати правовими засобами у процесі реалізації ними правового статусу. «Наука підвищує інтелектуальний і моральний рівень... Наука сприяє

поширенню і торжеству великих ідей...» Луї Пастер [3].

Метою статті - всебічне дослідження сутності юридичної етики як важливої складової професійної діяльності юриста, визначення її ключових ознак, функцій та ролі у формуванні моральних орієнтирів правника.

Результати

Юридична діяльність – цілеспрямована діяльність юристів з використанням юридичних засобів та дотримання у визначених законом випадках правових норм з метою розв'язання різних юридичних потреб. Тут роль юридичної етики – особлива. Оскільки виявлення певних фактичних обставин, іноді пов'язаних з незвичними (чи природними) ситуаціями – недопустимі сторонньому спостереженню – мають свої труднощі і потребують спеціальних етичних знань. Тож, етика посідає чільне місце у сфері юридичних знань; впливає на, форми, методи та засоби підготовки висококваліфікованих, інтелектуально розвинених юристів.

Примітні ознаки, що вирізняють етику юридичного спрямування. Це: одна із юридичних наук, яка разом з іншими входить до системи гуманітарних знань; розкриває зміст та взаємозв'язок таких соціальних явищ як юридична наука та юридична діяльність, визначає їх функції; відповідно до норм та принципів суспільної моралі, формує систему вимог професійного та особистого порядку, висвітлює етичну сторону діяльності юриста, враховуючи спеціалізацію юридичної професії; подає систему, форми, методи та засоби підготовки висококваліфікованих юристів; розвивається і популяризується у системі юридичних знань [6]. Прикметне твердження Цицерона: «Обґрунтувати свою точку зору та спростувати протилежну і зробити це не хаотично, а за допомогою такої побудови окремих доказів, щоб загальні наслідки впливали із часткових доказів; нарешті замкнути це все...». Ось у чому сенс правових знань, професійної мудрості і етики юриста.

Юридична діяльність має свою специфіку, обумовлену організаційною, управлінсько-розпорядчою та владною ознакою. Юристи працюють у різних сферах суспільного життя. Це прийняття законів, організація їх виконання, здійснення правосуддя, захист інтересів тощо.

Відтак, авторитет юриста зростає одночасно з підвищенням популярності права. Право проникає у систему соціальних зв'язків, люди долучаються до багатогранних правових відносин. Підвищується роль захисників права. Значущим є принцип регулювання співвідношення права і моралі через призму професійної етики. Отож-бо, право має бути протиположним насильству; стабілізуючим і миротворчим фактором. Таким, що здатне подолати недружні стосунки, викликані національними, політичними й особистісними суперечностями. Право, законність – це інститути соціального життя, що тісно пов'язані з суспільною мораллю, вони втілюють її ідеали та принципи. Здійснення правових норм багато у чому залежить від моральної озброєності суддів, прокурорів, працівників правопорядку та від дотримання ними вимог професійної етики.

На думку вчених, належні знання етики, допоможуть осмислити і наблизитися до розуміння професійної юридичної діяльності. До речі, специфіка кожної науки відображається у баченні реальності, взаємозв'язках між явищами дійсності і низки законів. Тож теорія повинна будуватися на встановлених і перевірених фактах; передбачати можливість її перевірки, логічне доведення [1].

Завважимо, специфіка юридичної роботи може містити небезпеку професійної деградації особи, що проявляється казенщиною; відсутністю самоконтролю, відповідального ставлення до справи [2].

Діяльність юриста проникає у сферу моралі, тож має співвідноситися з моральними вимогами. Етика юриста охоплює одночасно загальні моральні принципи; особливі вимоги, виходячи з окремих видів юридичної роботи; включає своєрідний етикет-правила ввічливості, толерантності, культуру поведінки [4].

За літературними джерелами, моральна сторона етикету відображає сутність особистості, естетична – пов'язується із моральною і є її зовнішнім проявом. З мораллю поєднуються норми етикету: ввічливість, тактовність, коректність.

Ввічливість – дотримання загальноприйнятих правил пристойності; уміння поводитися чемно, ввічливо відповідно до обставин. Тактовність – почуття міри у стосунках з людьми (службові, ділові, особисті). Тактовна людина не лише завважає на свої слова, дії, вчинки, але і враховує індивідуальні особливості співбесідника, його психологічний стан, настрої. Коректність – уміння триматися достойно за будь-яких обставин; не принижувати гідність людини.

Безперечно, ввічливість, тактовність, коректність людини – протистоять грубості і хамству. Ствердно сказав Іммануїл Кант: «Уникайте ситуацій, які здатні принизити іншу людину...».

Висновки

Юридична етика є важливою складовою професійної діяльності юриста, адже вона визначає моральні орієнтири поведінки, формує внутрішні переконання та забезпечує якісне виконання службового обов'язку. Аналіз наведеної інформації дозволяє констатувати, що етика правника не обмежується загальнолюдськими нормами моралі, а включає спеціальні вимоги, обумовлені специфікою юридичної професії. Вона охоплює як теоретичні засади взаємозв'язку права і моралі, так і практичні аспекти — культуру спілкування, етикет, уміння діяти тактовно, коректно та відповідально. Юрист виступає носієм правової культури, а його моральна стійкість і професійна добросовісність є запорукою довіри суспільства до правової системи. Етичні принципи спрямовують юриста на прийняття справедливих рішень, запобігають професійній деградації та сприяють зростанню авторитету правничої діяльності.

Таким чином, юридична етика виконує роль не лише регулятора професійної поведінки, а й важливого інтелектуального та морального фундаменту юридичної діяльності. Її значення полягає в забезпеченні гармонійного поєднання правових норм із моральними вимогами, що в результаті зміцнює правопорядок, сприяє розвитку демократичного суспільства та підвищує рівень довіри до інституцій правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Криштанович, М. Ф., Біловус, Д. І. (2023). Особливості формування професійного етикету майбутніх юристів. Академічні візії, (18). <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/330>
2. Вишківська В., Тригуб А. (2024). Формування професійної етики майбутніх юристів у процесі фахової підготовки. Grail of Science, (39), 626 – 628. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.10.05.2024.098>
3. Кацавець Руслан. Професійна етика юристів. 2-ге видання, доповнене. Навч. посібн. – К.: Алерта, 2022. – 246 с.
4. Руслан Кацавець. Мова у професійному спілкуванні. Навчальний посібник. Київ: Алерта. – 2024. – 206 с.
5. Логвиненко І. А. Курс лекцій з юридичної деонтології. Навчальний посібник. 2022. – 180 с.
6. Тетеарчук І. В. Юридична деонтологія. Для підготовки до іспитів. Навчальний посібник. К.: ЦУЛ. – 2022, - 158 с.
7. Хамітов Н. Людина і культура: словник. К.: КНТ. 2022. – 296 с.
8. Пиріг Л. А., Скакун О. Ф. Деонтологія. Енциклопедія Сучасної України / НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. Поновлення: 15 січ. 2024. URL: <https://esu.com.ua/article-26029>